

A METAFORA KOGNITÍV ÉRTELMEZÉSE

kognitív: megismerő, gondolkodáson alapuló

A tudás elérésének folyamatával kapcsolatos, amikor felfogjuk, érzékeljük vagy megérezzük az összefüggéseket és különbségeket.

SZÓKÉPEK (TRÓPUSOK) ÉS STILISZTIKAI ALAKZATOK

metafora

hasonlat

megszemélyesítés

szinesztézia

allegória

szimbólum

metonímia

kihagyás (ellipszis)

felsorolás

halmozás

fokozás

ismétlés (alliteráció/betűrím, refrén)

ellentét

túlzás (hiperbola)

megfordítás

METAFORA A MŰVÉSZETBEN

WARMING
WARNING

"The world is warming and it is foolish to pretend that it's not." Lonnie Thompson

Byrd Polar Research Center

THE OHIO STATE UNIVERSITY
<http://www-bprc.mps.ohio-state.edu/>

Két dolog, esemény, tárgy vagy személy **azonosítása** hasonlóság vagy hangulati egyezés alapján.

Lehetővé válik, hogy elvont fogalmakat **képszerűen** jelenítsünk meg általa.

„Az idén
egy kicsit korábban találtál reagálni a
tavaszra,
egy tizenhatoddal előbb koppintott
szép **metronóm-fejed**
és elrepedt.”

„És a szakállad,
ó, a **szakállad**,
legszebb **hangszered**,
nyesett **hangszered**”

Tolnai Ottó: *Kodály* - részlet

A vizuális metafora forrása: <https://carriergenotype.wordpress.com>

Babits Mihály: *Esti kérdés* - részlet

Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja
s oly óvatossan, hogy minden fűszál
lágyleple alatt egyenessen áll
és nem kap a virágok szirma ráncot
s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
nem veszti a szivárványos zománcot

Lackfi János: *Tengerszem* - részlet

Egy lábról másakra állingál, várvárvár,
arcán két tengerszem, jönjönjön egy ember,
szem partján megbillen, csarnokvíz megcsobban,
láblábláb még rugdos, karkarkar még csapdos,
eltűnik majd végül szem mélyén emlékül.

METAFORAVADÁSZAT!

József Attila: *Eszmélet* - részlet

Im itt a szenvedés belül,
ám ott kívül a magyarázat.
Sebed a világ - ég, hevül
s te lelkedet érzed, a lázat.
Rab vagy, amíg a szíved lázad -
úgy szabadulsz, ha kényedül
nem raksz magadnak olyan házat,
melybe háziúr települ.

KÖZNAPI METAFORÁINK

„Nyilván a bíró sporttárssal kell kezdeni, hiszen a publikum őt illeti a legkülönfélébb állatnevekkel. A bíró gyakorta ökör, barom, marha, disznó, orrszarvú, patkány, kutya, majom, kanári, feketerigó, egy tetű. Zeusz, a nagy átváltozó elbújhat egy labdarúgóbíró különbnél külön állatalakzatai mögött. Egy holland szakkritikus szerint a bíró a többistenhit mai megtestesítője.”

Darvasi László: *Állatok a labdarúgásban* -
részlet

faiskola

hegygerinc

koronavírus

ádámcsutka

(külső hasonlóságon alapul)

A FOGALMI METAFORA – NYELVÉSZETI ALAKZAT

A metaforák olyan szemüvegek, amelyeket a valóság megértésére használunk.

Aranyból van a szíve.

Sötétben tapogatózik.

A kognitív nyelvészet szerint:

- funkciója nem csupán esztétikai vagy művészi jellegű, hanem a metafora a **gondolkodásnak és a megértésnek az alapvető kelléke,**
- nem mindig a hasonlóságon alapulnak a metaforák.

A képregény forrása: <http://www.stuartmcmillen.com/comic/metaphors/#page-1>

A METAFORA MŰKÖDÉSE

- A (fogalmi-kognitív) metaforák tartományokból, még hozzá egy **forrás- és egy céltartományból** állnak, amik között kapcsolat van. Az utóbbit az előbbi segítségével értelmezzük
- Általában a **forrástartomány konkrét, a céltartomány pedig elvontabb.**

Ez egy példátlan háború. A frontvonal a kórház, ahol katonáink az egészségügyi dolgozók

MIZSUR ANDRÁS

KÖVETÉS

2020.03.26. 17:09

Ajánlom 1.9 E

EZ EGY PÉLDÁTLAN GLOBÁLIS HÁBORÚ, AMELYBEN AZ EGÉSZ EMBERISÉG UGYANAZZAL AZ ELLENSÉGGEL NÉZ SZEMBE: AZ ÚJ KORONAVÍRUSSEL. A FRONTVONAL A KÓRHÁZ, AHOL A KATONÁINK AZ EGÉSZSÉGÜGYI DOLGOZÓK.

Ma is tanultam
valamit 1-2-3 +
RUBIN/ü

metafora: a vírus elleni harc egy háború

frontvonal=kórház

katonák=orvosok, nővérek

ellenség=koronavírus

Forrástartomány: háború

Céltartomány: járvány

EZEK IS METAFORÁK!

A TÖBB FELFELÉ IRÁNYULTSÁG, A KEVESEBB LEFELÉ IRÁNYULTSÁG

Csavard *fel* a hangerőt!
Halkítsd *le* a YouTube-ot!

AZ EGÉSZSÉG FELFELÉ IRÁNYULTSÁG, A BETEGSÉG LEFELÉ IRÁNYULTSÁG

Feltámadt halottaiból.
Leépült.

A KONTROLL FELFELÉ IRÁNYULTSÁG, A HIÁNYA LEFELÉ IRÁNYULTSÁG

A helyzet *magaslatán* állok.
Az irányítása *alatt* állnak.

A BOLDOGSÁG FELFELÉ IRÁNYULTSÁG, A SZOMORÚSÁG LEFELÉ IRÁNYULTSÁG

Fel vagyok dobva.
Le vagyok törve.

- A BOLDOGSÁG A FÖLDRŐL VALÓ FELEMELKEDÉS

Szárnyalt a boldogságtól.

- A BOLDOGSÁG FELFELÉ IRÁNYULTSÁG

Fel kellett vidítanunk.

Igazán feldobottak voltak.

- A BOLDOGSÁG FÉNY

Sugárzik az örömtől.

Ragyogott a boldogságtól.

- A BOLDOGSÁG EGY TARTÁLYBAN LÉVŐ FOLYADÉK

A látvány örömmel töltötte el.

Túlcsordul a boldogságtól.

Egy céltartományhoz
(pl. boldogság) több
forrástartomány is
tartozhat.

Csak füstölgött magában.
(düh)

Ég a szerelemtől.
(szerelem)

A pedagógusokat és a
diákokat a kiégés
veszélye fenyegeti.
(energia)

Egy forrástartományhoz (pl.
tűz) több céltartomány is
tartozhat.

MILYEN METAFORÁT FEDEZEL FEL A
KÖVETKEZŐ MONDATOKBAN?

Mindjárt felrobbanok!

Kattog az agyam.

Teljesen berozsdásodtam.

AZ EMBER GÉP

További példák:

Kikapcsolódtam.
Jó a karosszériája.
Tönkreteszel!

Forrástartomány: gép
Céltartomány: ember

A SZERELEM UTAZÁS

Találj olyan mondatokat, amelyekben a fenti metafora jelenik meg!

Forrás: UTAZÁS

Az utasok

A jármű

Az utazás

A megtett távolság

Az úton lévő akadályok

Válaszutak, hogy merre menjenek

Úti cél

Cél: SZERELEM

A szerelmesek

A szerelmi kapcsolat

A kapcsolatot alkotó események

A kapcsolatban elért haladás

A kapcsolat nehézségei

A szerelmesek döntései

A kapcsolat célja

A SZERELEM UTAZÁS

Együtt járnak.

Elváltak útjaink.

Kapcsolatunk megfeneklett.

Válaszút elé érkeztünk.

Révbe értek.

KARRIER ÉPÜLET

Romokban hever a karrierjük.

Ügyesen építi a karrierjét Hollywoodban.

DÜH = TARTÁLYBAN FORRÓ FOLYADÉK

- Felforr az agyvizem.
- Szétvet a düh.
- Begőzöl.

KÜLÖNBSÉGEK

A NŐK KIS (SZŐRÖS) ÁLLATOK

nyuszi-nyuszim, cicám, mókuskám

A FÉRFIAK NAGY (SZŐRÖS) ÁLLATOK

maci-macikám

A METAFORA KOGNITÍV SZEMPONTBÓL

- A gondolkodás és megismerés eszköze.
- Nem mindig hasonlóságon alapul.
- A fogalmi metafora elemei: forrástartomány, céltartomány.
- A forrástartománnyal fejezhetjük ki a céltartományt.

GONDOLAT=ÉTEL/A GONDOLAT ÉTEL

Hetekig rágódott a témán.

Eltart egy ideig, míg megemészttem ezt az információt.

FELADAT

Keress példát az alábbi fogalmi metaforákra!

A TUDÁS LÁTÁS

AZ ÉLET EGY SZERENCSEJÁTÉK

A KAPCSOLAT NÖVÉNY

AZ ÉLET UTAZÁS

FORRÁSOK

- Kalla Viktória: Mi fán terem a metafora? https://eotvoslingua.blog.hu/2016/03/12/mi_fan_terem_a_metafora
- Nikolin Anita: Jó a karosszériad! - avagy hol terem a metafora? <https://m.nyest.hu/hirek/jo-a-karosszeriad-avagy-hol-terem-a-metafora>
- Nyelvészet mindenkinek: <https://www.youtube.com/watch?v=ZHYVX7jAJ9c>

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!